

SPOŁECZEŃSTWO PLURALISTYCZNE W NAUCZANIU SPOŁECZNYM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO. WYBRANE ZAGADNIENIA

Dr Agnieszka Romanko

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Wydział Prawa,
Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II
e-mail: agnieszka24@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0001-9206-747X>

Streszczenie. W artykule zostały wskazane podstawy społeczeństwa pluralistycznego w nauczaniu Soboru Watykańskiego II i papieży posoborowych, jak też jego zagrożenia, m.in. w postaci pluralizmu etycznego wykluczającego godność osoby ludzkiej i prawo naturalne jako podstawę stanowienia prawa we współczesnym demokratycznym społeczeństwie. W Rzeczypospolitej Polskiej, pomimo tego, że ponad 90% obywateli deklaruje przynależność do Kościoła katolickiego, ustawodawca gwarantuje wolność religijną wszystkim związkom wyznaniowym, które – po spełnieniu określonych prawem przesłanek – mogą uzyskać osobowość prawną w porządku państwowym.

Słowa kluczowe: Sobór Watykański II, wolność religijna, autonomia, współpraca

W związku z postulatami Soboru Watykańskiego II dotyczącymi odczytywania na nowo relacji zachodzących między wspólnotą polityczną a religijną oraz dostosowania ich do aktualnych okoliczności miejsca i czasu, w literaturze zwrócono uwagę na fakt istnienia społeczeństwa pluralistycznego. Dlatego też przedmiotem artykułu jest charakterystyka społeczności pluralistycznej, jej konsekwencji, a także wskazanie jej zagrożeń w państwie demokratycznym.

1. SPOŁECZEŃSTWO PLURALISTYCZNE W NAUCZANIU SOBORU WATYKAŃSKIEGO II I PAPIEŻY POSOBOROWYCH

1.1. Podstawa społeczeństwa pluralistycznego

Ojcowie Soboru Watykańskiego II postulowali odejście od modelu państwa wyznaniowego na rzecz społeczności pluralistycznej. Relacje między społecznością religijną a państwową interpretowali w kontekście aktualnego i niezmiennego – aczkolwiek dostosowanego do okoliczności miejsca i czasu – dualizmu religijno-politycznego. Potwierdzeniem tego jest stanowisko Kongregacji Nauki Wiary z dnia 29 czerwca 2009 r. Na pytanie: „Czy Powszechny Sobór Watykański II zmienił obowiązującą uprzednio naukę o Kościele?” Dykasteria Kurii Rzymskiej odpowiedziała: „Powszechny Sobór Watykański II ani nie zamierzał zmieniać, ani faktycznie nie zmienił tejsze nauki, pragnął bowiem jedynie ją rozwinąć, pogłębić i obszerniej wyłożyć. Ze szczególną wyrazistością zadeklarował to Jan XXIII na początku Soboru. Paweł VI potwierdził tę deklarację i tak się wyraził w czasie ogłoszenia Konstytucji *Lumen gentium*: «Wydaje się Nam, że naj-

lepszym komentarzem, jaki możemy tutaj uczynić, będzie stwierdzenie, że ten dokument niczego właściwie nie zmienia w dotychczasowej nauce. Tego, czego pragnie Chrystus, pragniemy i my. To, co było, pozostaje. Tego, czego Kościół nauczał przez całe wieki, my również nauczamy. Tyle tylko, że to, co dotąd było jedynie doświadczone, obecnie zostało jasno wyrażone; to co było niepewne, zostało wyjaśnione; to, nad czym przemyślano, co było dyskutowane i po części kontrowersyjne, zostało dzisiaj zadowalająco sformułowane»¹. Ojcowie Soboru Watykańskiego II dostrzegli zachodzące przemiany w strukturach państwowych będące konsekwencją rozwoju m.in. kulturalnego, gospodarczego i społecznego². Wywierają one wpływ „na życie wspólnoty politycznej, zwłaszcza w zakresie praw i obowiązków wszystkich w dziedzinie praktycznego wykorzystania wolności obywatelskiej, w osiąganiu wspólnego dobra, w kształtowaniu stosunków między obywatelami, a także między nimi a władzą publiczną”³. Ojcowie *Vaticanium II* jednocześnie podkreślili, że – pomimo różnorodności wyznaniowej i kulturowej – niezmienną podstawą wszelkich praw człowieka, a w konsekwencji działań w zakresie stanowienia i stosowania prawa – jest godność osoby ludzkiej: „Z żywszej świadomości godności osoby ludzkiej rodzi się dążenie do ustanawiania w różnych krajach świata porządku polityczno-prawnego, w którym lepiej byłyby chronione prawa osoby w życiu publicznym, a mianowicie: prawo do wolnego zrzeszania się, stowarzyszania, wyrażania własnych poglądów oraz prywatnego i publicznego wyznawania religii. Ochrona praw osoby jest bowiem niezbędnym warunkiem tego, aby obywatele, tak indywidualnie, jak i stowarzyszeni, mogli brać udział w życiu państwa i w aktywnym kierowaniu nim” (GS 73). Wskazywanie na godność każdej osoby ludzkiej jako podstawę praw człowieka wymaga nieustannego, bezkompromisowego i bezwarunkowego przypominania przede wszystkim w społeczności pluralistycznej. W odniesieniu do *dignitas humana* papież Jan Paweł II napisał: „[...] w trosce o przyszłość społeczeństwa i rozwój zdrowej demokracji trzeba pilnie odkryć na nowo istnienie wartości ludzkich i moralnych, należących do samej istoty i natury człowieka, które wynikają z prawdy o człowieku oraz wyrażają i chronią godność osoby: wartości zatem, których żadna jednostka, żadna większość ani żadne państwo nie mogą tworzyć, zmieniać ani niszczyć, ale które winny uznać, szanować i umacniać”⁴. Prawo sta-

¹ Kongregacja Nauki Wiary, *Odpowiedzi dotyczące niektórych aspektów nauki o Kościele* (29.06.2007), w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romancko, i in., Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 445.

² Szerzej na temat wpływu globalizacji na prawa człowieka zob. Sitek 2016, 205–17.

³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio Pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025–1116; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526–606 [dalej cyt.: GS], nr 73.

⁴ Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae de vitae humanae inviolabili bono Evangelium vitae* (25.03.1995), AAS 87 (1995), s. 401–522; tekst polski: *Encyklika Evangelium vitae Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, do kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnicek, do katolików świeckich oraz do wszystkich ludzi dobrej woli, o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1995, nr 71.

nowione w oderwaniu od tych wartości jest bezprawiem, zaś organy władzy w ten sposób sprzeniewierzają się powierzonym im zadaniom. Sprawowanie władzy nie może być pozbawione wartości, tym bardziej w społeczeństwie pluralistycznym, w którym do głosu dochodzą osoby utożsamiające się z różnymi poglądami, wyznające różną religię czy nawet deklarujący się jako ateści. Zostało to także potwierdzone w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 grudnia 2014 r., zgodnie z którym „wolność myśli, sumienia i wyznania jest jednym z fundamentów pluralistycznego społeczeństwa demokratycznego. W swoim religijnym wymiarze wolność ta jest jednym z najistotniejszych elementów tworzących tożsamość wyznawców i ich koncepcję życia, ale jest też wartością dla ateistów, agnostyków, sceptyków i osób indyferentnych w stosunku do wiary [...] państwo ma obowiązek pełnić funkcję bezstronnego i neutralnego organizatora praktykowania różnych religii. Obowiązek ten jest «nie do pogodzenia z jakąkolwiek kompetencją państwa do dokonywania oceny zasadności przekonań religijnych lub sposobów, za pomocą których są one wyrażane»⁵.

1.2. Konsekwencje i zagrożenia społeczeństwa pluralistycznego

Ojcowie Soboru Watykańskiego II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym zaobserwowali fakt istnienia społeczeństwa pluralistycznego, stwierdzając: „Jest sprawą wielkiej wagi, zwłaszcza tam, gdzie chodzi o społeczeństwo pluralistyczne, aby następowała prawidłowa ocena relacji pomiędzy wspólnotą polityczną a Kościołem i aby dokonywane było jasne rozróżnienie pomiędzy tym, co chrześcijaństwo, czy to indywidualnie, czy stowarzyszeni, kierując się chrześcijańskim sumieniem, czynią we własnym imieniu jako obywatele, a tym, co czynią w imieniu Kościoła wraz ze swoimi pasterzami” (GS 76) [Krukowski 2013, 115].

Z powyższego postulatu należy wyodrębnić dwie zasadnicze kwestie: 1) zasady odnoszące się do właściwych relacji między wspólnotą polityczną a religijną; 2) rozróżnienie między działaniami podejmowanymi przez chrześcijan jako obywateli danego państwa a chrześcijan jako członków społeczności religijnej.

Społeczeństwo pluralistyczne implikuje właściwe ułożenie wzajemnych stosunków między Kościołem a państwem. Ojcowie *Vaticanum II* na nowo przypomnieli i określili te zasady, mające źródło w przyrodzonej i niezbywalnej godności każdej osoby ludzkiej, wskazując: 1) zasadę wolności religijnej⁶, 2) zasadę

⁵ Sygn. akt K 52/13, Dz. U. poz. 1794.

⁶ „Ten Sobór Watykański oświadcza, że osoba ludzka ma prawo do wolności religijnej. Wolność ta polega na tym, że wszyscy ludzie powinni być wolni od przymusu ze strony czy to jednostki, czy też grup społecznych i wszelkiej władzy ludzkiej, i to przynajmniej tak, żeby nikt nie był zmuszany do działania wbrew swemu sumieniu ani nie doznawał przeszkody, gdy działa według swego sumienia [...] w należnych granicach. [...] prawo do wolności religijnej jest w istocie zakorzenione w godności osoby ludzkiej [...]”, Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Declaratio de libertate religiosa *Dignitatis humanae* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 929–46; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 410–21, nr 2; zob. także *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II*

autonomii i niezależności państwa i Kościoła, każdego w swoim porządku⁷ oraz 3) zasadę współdziałania między Kościołem a państwem w budowaniu dobra wspólnego⁸ [Sitarz 2014, 239–49; Krukowski 2019, 1444–469]. Budowanie wzajemnych relacji na podstawie powyższych zasad stanowi poszanowanie i właściwe rozumienie pluralizmu światopoglądowego i religijnego współczesnych demokratycznych społeczeństw. Poszanowania społeczeństwa pluralistycznego nie można tłumaczyć wykluczeniem prawa naturalnego, jak też brakiem odniesienia do godności osoby ludzkiej w stanowieniu aktów normatywnych. Kongregacja Nauki Wiary w *Nocie doktrynalnej o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym* z 24 listopada 2002 r.⁹ podkreśliła, że fundamentalne i niezbywalne zasady moralne w konfrontacji z polityką nie mogą być uchylone, nie dopuszczają wyjątków ani kompromisów, ponieważ sytuacja taka dotyczy „samej istoty ładu moralnego, od którego zależy integralne dobro ludzkiej osoby” (nr 3). Odnosi się to np. do stanowienia aktów normatywnych w zakresie aborcji, eutanazji czy pogwałcenia prawa rodziców do wychowania swoich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi. Nauczycielski Urząd Kościoła opowiadając się za respektowaniem społeczności pluralistycznej stwierdził: „Kościół pochwała władze i państwa, które uwzględniając pluralizm współczesnego społeczeństwa i szanując należną wolność religijną, wspierają rodziny, aby wychowanie dzieci we wszystkich szkołach mogło odbywać się w zgodzie z moralnymi i religijnymi zasadami rodziców”¹⁰.

Kongregacja Nauki Wiary zwróciła uwagę na problemy pojawiające się w społeczeństwie pluralistycznym w trakcie aktualnej debaty kulturowej i politycznej będące konsekwencją ateizacji społeczeństwa. Przed tym niebezpiecznym zjawiskiem przestrzegał także Jan Paweł II na forum Parlamentu Europejskiego, mówiąc: „Największe jednak zagrożenia naszych czasów pochodzą ze strony ideologii, które absolutyzują społeczeństwo jako takie lub jego dominującą grupę, gardząc osobą ludzką i jej wolnością. Człowiek tam, gdzie przestaje szukać oparcia w wartości wobec siebie transcendentnej, ponosi ryzyko, że stanie się ofiarą

promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984, kan. 748.

⁷ „Wspólnota polityczna i Kościół są, każde na własnym terenie, od siebie niezależne i autonomiczne” (GS 76).

⁸ „Jednak i wspólnota polityczna, i Kościół, choć z różnego tytułu, służą osobistemu i społecznemu powołaniu tych samych ludzi. Służbę tę będą mogli pełnić dla dobra wszystkich tym skuteczniej, im lepiej prowadzić będą ze sobą zdrową współpracę, uwzględniając także okoliczności miejsca i czasu” (GS 76).

⁹ Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym* (24.11.2002), w: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, red. M. Sitarz, M. Grochowina, i in., Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 514–25 [dalej cyt.: *Nota doktrynalna*].

¹⁰ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Declaratio de educatione christiana Gravissimum educationis* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 728–39; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje*, s. 314–24, nr 7.

nieograniczonej samowoli władzy i pseudoabsolutów, które go zniszczą”¹¹. Konsekwencje odejścia od wartości niezmiennych i uniwersalnych wskazywał również Benedykt XVI. Taki kompromis – mówił do uczestników Kongresu zorganizowanego przez Komisję Episkopatów Wspólnoty Europejskiej – choć „może stanowić osiągnięcie uprawnionego zrównoważenia różnych interesów partykularnych, to staje się on «wspólnym złem», ilekroć prowadzi do układów godzących w naturę człowieka”¹².

Do destrukcji rozumu i rozkładu prawa naturalnego prowadzi błędnie rozumiany pluralizm, upatrywany w relatywizmie moralnym i kulturowym (pluralizm etyczny). Magisterium Kościoła wskazuje, że „pod wpływem tej tendencji nierzadko, niestety, pojawiają się w deklaracjach publicznych tezy, że tego rodzaju pluralizm etyczny jest warunkiem demokracji. W konsekwencji dochodzi do tego, że z jednej strony obywatele domagają się uznania całkowitej autonomii swoich wyborów moralnych, z drugiej zaś ustawodawcy uważają, że wyrazem poszanowania tej wolności wyboru jest tworzenie praw nieliczących się z zasadami etyki naturalnej i ulegają przemijającym tendencjom kulturowym i moralnym, tak jakby wszystkie możliwe wizje życia miały taką samą wartość. Jednocześnie żąda się od znacznej części obywateli, w tym także od katolików, aby w imię opacznie rozumianej tolerancji rezygnowali z uczestniczenia w życiu społecznym i politycznym swoich krajów w sposób zgodny z wizją człowieka i dobra wspólnego, którą uważają za prawdziwą i słuszną z ludzkiego punktu widzenia i którą chcieliby realizować za pomocą legalnych środków, jakie demokratyczny porządek prawny zapewnia wszystkim członkom wspólnoty politycznej”¹³. Człowiek – jako obywatel i członek Kościoła – nie może kierować się w swoim postępowaniu „podwójnym sumieniem”¹⁴. Egzamin ten zdaje w sytuacjach, w których opowiada się za bezkompromisową ochroną i obroną życia od poczęcia do naturalnej śmierci, jak też za ochroną małżeństwa rozumianego jako związek mężczyzny i kobiety [Rogalski 2019, 129–31].

¹¹ Jan Paweł II, *Przemówienie na forum Parlamentu Europejskiego* (11.10.1988), w: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, s. 416.

¹² Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników Kongresu zorganizowanego przez Komisję Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (COMECE)* (24.03.2007), w: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, s. 465. Papież wskazywał, że odwoływanie się do godności osoby ludzkiej w stanowieniu aktów normatywnych spotyka się z niesłusznymi kontrargumentami „o zniewoleniu sumień, nietolerancji i antydemokratycznych postawach” [Kozerska 2015, 698].

¹³ Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym*, nr 1.

¹⁴ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de apostolatu laicorum Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 837–64; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje*, s. 377–401, nr 5.

2. PLURALIZM ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ KONSEKWENCJĄ SPOŁECZEŃSTWA PLURALISTYCZNEGO

Powyższe uniwersalne i niezmiennie wartości powinny być respektowane przez wszystkich bez względu na przynależność wyznaniową. Z faktu istnienia społeczeństwa pluralistycznego wynika możliwość funkcjonowania kościołów i związków wyznaniowych na terytorium danego państwa. Dlatego też w dalszej części artykułu zostanie scharakteryzowana sytuacja związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście istnienia społeczeństwa pluralistycznego.

Zmiany społeczno-polityczne oraz transformacje ustrojowe zainicjowane w 1989 r. miały wpływ na proces mający na celu stabilizację wzajemnych relacji w Rzeczypospolitej Polskiej. W Polsce, która przeszła transformację z totalitaryzmu marksistowskiego do demokracji, został przyjęty model umiarkowanego państwa świeckiego, gwarantujący wolność sumienia i religii w wymiarze indywidualnym i instytucjonalnym.

Według danych statystycznych na dzień 18 grudnia 2018 r. podanych przez Główny Urząd Statystyczny¹⁵, prawie 94% mieszkańców Polski w wieku 16 lat i więcej deklaruje przynależność do wyznania religijnego. Blisko 81% uznaje się za osoby wierzące, a 3% za niewierzące. W mszach lub nabożeństwach co najmniej raz w tygodniu uczestniczyła natomiast połowa mieszkańców Polski. Około 94% mieszkańców Polski mających 16 lat i więcej identyfikuje się z instytucjami wyznaniowymi. Najliczniejszą zbiorowość tworzą wierni Kościoła rzymskokatolickiego (91,9%). Członkowie innych Kościołów i związków wyznaniowych to łącznie 1,7% populacji osób w wieku 16 lat i więcej. Drugą co do wielkości grupą wyznaniową w Polsce są wierni Kościoła prawosławnego (0,9%). Członkowie Kościołów protestanckich stanowią 0,3%, Świadkowie Jehowy 0,2%, a wierni Kościoła greckokatolickiego 0,1% mieszkańców Polski. Brak przynależności do jakiegokolwiek wyznania deklarowało natomiast ok. 3% osób. Pozostałe osoby (łącznie 3,4%) odmówiły odpowiedzi na pytanie bądź nie potrafiły określić swojej przynależności wyznaniowej [Sitarz i Romanko 2019, 244–45]¹⁶.

W procesach przemian ustrojowych w Polsce wyróżnia się dwa etapy: normalizację stosunków w drodze ustrojowej oraz normalizację w drodze Konkordatu i Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [Sitarz 2010, 271–78]. Pierwszy etap związany jest z uchwaleniem w dniu 17 maja 1989 r. tzw. „pakietu ustaw majowych”, tj. ustawy *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*¹⁷, ustawy *o sto-*

¹⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Życie religijne w Polsce. Wyniki badania spójności społecznej 2018*, w: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/zycie-religijne-w-polsce-wyniki-badania-spojnosci-spoecznej-2018,8,1.html> [dostęp: 18.01.2019]. Zob. także: *Wyznania religijne w Polsce w latach 2015–2018. Analizy statystyczne*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

¹⁶ Dla porównania zob. stan na 2004 r. [Sitarz 2009, 1005–1006] i 2008 r. [Sitarz 2013, 860–861].

¹⁷ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*, Dz. U. z 2017 r., poz. 1153.

*sunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*¹⁸, ustawy *o ubezpieczeniu społecznym duchownych*¹⁹. Drugi etap związany jest ze szczegółowymi zasadami, stanowiącymi podstawy relacji między państwem i Kościołem w Polsce, które zostały uregulowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²⁰ i Konkordacie zawartym między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską w dniu 28 lipca 1993 r., natomiast ratyfikowanym dopiero 23 lutego 1998 r.²¹ Obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, korzystając z przysługującej każdemu człowiekowi wolności sumienia i wyznania, mogą w szczególności tworzyć kościoły i inne związki wyznaniowe (art. 2 pkt 1 ustawy *o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*). W odniesieniu do Kościoła katolickiego ustrojodawca w Konstytucji RP stanowi: „Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy” (art. 25 ust. 4), natomiast z innymi kościołami i związkami wyznaniowymi – ustawy (art. 25 ust. 5). Zgodnie z art. 4 ust. 1 Konkordatu, „Rzeczpospolita Polska uznaje osobowość prawną Kościoła Katolickiego”, a więc Kościoła jako całości, a także osobowość prawną wszystkich instytucji kościelnych terytorialnych i personalnych, które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego. Władza kościelna powinna dokonać stosownego powiadomienia kompetentnych organów państwowych (art. 4 ust. 2). Pozostałe instytucje Kościoła katolickiego – które nie zostały wyliczone w art. 6–9 ustawy *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, mogą na wniosek władzy kościelnej uzyskać osobowość prawną na podstawie prawa polskiego (art. 4 ust. 3 Konkordatu). Nabycie osobowości prawnej przez takie jednostki następuje w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych (art. 10 ustawy *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*). Dlatego też – obok uzyskiwania osobowości prawnej w trybie ustawowym i w trybie powiadomienia – związki wyznaniowe mogą uzyskać osobowość prawną w trybie rejestracji.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonej analizy wybranych źródeł prawa i literatury dotyczących społeczeństwa pluralistycznego należy wyciągnąć następujące wnioski:

1) Ojcowie Soboru Watykańskiego II postulowali odejście od państwa wyznaniowego na rzecz państwa świeckiego, w którym powinny zostać zagwarantowane – także w ustawodawstwie świeckim – zasady: wolności religijnej, autonomii

¹⁸ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. *o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. z 2019 r., poz. 1347.

¹⁹ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. *o ubezpieczeniu społecznym duchownych*, Dz. U. Nr 29, poz. 156 z późn. zm.

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 2009 r., Nr 114, poz. 946.

²¹ *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.*, Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.

i niezależności Kościoła i państwa (każdego w swoim zakresie) oraz współdziałania Kościoła i państwa do dobra osoby ludzkiej.

2) Fakt istnienia społeczeństwa pluralistycznego, które jest zróżnicowane pod względem wyznaniowym czy kulturowym, implikuje właściwą ocenę wzajemnych relacji między społecznością religijną a społecznością polityczną.

3) Jedną z konsekwencji społeczeństwa pluralistycznego jest możliwość – po spełnieniu przepisanych prawem przesłanek – rejestracji i funkcjonowania różnych związków wyznaniowych na terytorium danego państwa, do których należą jego obywatele.

PIŚMIENNICTWO

- Kozerska, Ewa. 2015. „Benedykt XVI wobec współczesnej demokracji.” W *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, nuntia vetustatis. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Włodzimierzowi Kaczorowskiemu*, red. Ewa Kozerska, Marek Maciejewski, i Piotr Stec, 691–710. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Krukowski, Józef. 2013. *Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Krukowski, Józef. 2019. „Kościół a Państwo.” W *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. Mirosław Sitarz, 1444–469. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Rogalski, Bogusław. 2019. „Udział chrześcijan w życiu publicznym w świetle noty doktrynalnej Stolicy Apostolskiej.” W *Prawo a wartości w Europie. II Międzynarodowy Kongres Ruchu „Europa Christi”*. „Wizja Europy w ujęciu św. Jana Pawła II”. 17 października 2018 r. Lublin. *Teksty kongresowe*, red. Ireneusz Skubiś, i Mirosław Sitarz, 125–35. Częstochowa: Fundacja „Myśląc Ojczyzna”, Wydawnictwo KUL.
- Sitarz, Mirosław. 2009. „Polskie prawo kanoniczne.” W *Prawo polskie. Próba syntezy*, red. Tadeusz Guz, Jan Głuchowski, i Maria R. Pałubska, 1005–1020. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Sitarz, Mirosław. 2010. „Wpływ relacji państwo-Kościół na stabilność Rzeczypospolitej. Zarys problematyki.” W *Bezpieczeństwo Polski. Historia i współczesność*, red. Lech Antonowicz, Tadeusz Guz, i Maria R. Pałubska, 271–78. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Sitarz, Mirosław. 2013. „Polskie prawo kanoniczne.” W *Synteza prawa polskiego. Od 1989 roku*, red. Tadeusz Guz, Jan Głuchowski, i Maria R. Pałubska, 860–73. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Sitarz, Mirosław. 2014. „Zasady relacji Kościół-państwo w nauczaniu Soboru Watykańskiego II.” W *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krukowskiemu z okazji 50-lecia pracy naukowej*, red. Mirosław Sitarz, Piotr Stanisław, i Henryk Stawniak, 239–49. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sitarz, Mirosław, i Agnieszka Romanko. 2019. “Registration of Churches and Religious Communities.” In *Registrácia cirkvi a náboženských spoločností v zemiach Vyšehradskej Štvorky, Rakúsku a na Ukrajinie. Registration of Churches and Religious Societies in the Visegrad four Countries, Austria nad Ukraine*, ed. Damián Němec, 243–63. Praha: Nakladatelství Leges.
- Sitek, Magdalena. 2016. “The Impact of Globalization on the Content of Human Rights.” *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie* t. 9, 205–17.

PLURALISTIC SOCIETY IN THE SOCIAL TEACHING OF THE CATHOLIC CHURCH.
SELECTED ISSUES

Summary. The article indicates the foundations of a pluralistic society in the teaching of the Second Vatican Council and the post-conciliar Bishops of Rome, as well as its threats, including the ethical pluralism which excludes human dignity and natural law as the basis for law making in modern democratic society. In the Republic of Poland, despite the fact that more than 90% of citizens declare belonging to the Catholic Church, the legislator guarantees religious freedom to all denominations, which – after fulfilling the conditions specified by law – can obtain legal personality in the state order.

Key words: Second Vatican Council, religious freedom, autonomy, cooperation

Information about Author: Agnieszka Romanko, Ph.D. – Department of Public and Constitutional Church Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; e-mail: agnieszka24@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0001-9206-747X>